

Олена ОРЛОВА
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ

На сьогодні медіація є одним із найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів (конфліктів) на міжнародній арені. Інститут медіації широко застосовується у світовій та європейській практиці та дає змогу сторонам конфлікту мирно врегулювати спір, при цьому не позбавляючи їх можливості звертатися до суду для реалізації права на правосуддя.

Наразі альтернативні способи врегулювання конфліктів набувають актуальності та активно розвиваються і в Україні. А з ухваленням Закону України «Про медіацію» цей розвиток отримав новий поштовх.

Відповідно до вказаного закону, під медіацією слід розуміти позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1].

Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Передбачена законом процедура медіації може застосовуватися, зокрема, у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних справах, а також про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим).

Медіація може бути проведена як до звернення до суду, так і на будь-якій стадії судового процесу. Водночас процедура не проводиться, якщо конфлікт впливає чи може вплинути на інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Протягом трьох місяців з дня набрання чинності Закону «Про медіацію» вносилися зміни, зокрема, до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України. У разі якщо під час підготовчого судового засідання сторони домовляться провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, суд повинен зупинити провадження у справі.

Ефективність медіаційної процедури визнана Європейським Співтовариством, яке рекомендує її впровадження в якості основного методу альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі та під час судового розгляду, що знаходить своє відображення в підписаній Україною Угоді про Асоціацію України з Європейським Союзом. Так, згідно зі статтею 1 [2] даної Угоди Україна і ЄС мають посилювати співпрацю в сфері правосуддя, свободи та безпеки, з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Країни Європейського Союзу дали згоду на те, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинно включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів.

Прийняття Закону України «Про медіацію» розширило альтернативні способи вирішення спорів, надало можливість сторонам врегулювати спір у позасудовому порядку, що сприятиме вдосконаленню в Україні механізмів захисту прав людини.

Важливо врахувати, що на відміну від судової процедури вирішення спору, в якій завжди є сторона яку не влаштовує рішення суду, в процедурі медіації сторони самостійно приймають рішення, яке задовольняє обох сторін спору.

Підсумовуючи, слід зазначити, що процеси в зміні процедури вирішення спорів між сторонами значно знизять навантаження на судову систему, що позитивно відобразиться на її роботі, буде сприяти впровадженню та застосуванню на практиці європейських стандартів і норм міжнародного права. Всі ці процеси будуть сприяти ефективному поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, що значно посилить інтеграційні процеси і наблизить наше суспільство до

Європейської спільноти.

Водночас, якщо говорити про розширення прав громадян з урахуванням проблем державного правосуддя та рівня конфліктної напруженості, інтеграція медіації в українську правову систему є важливим завданням не лише для інститутів громадянського суспільства, але й для держави.

1. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради*, 2022, № 7, ст.51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top>.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Кирило СТЕПАНЕНКО

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Право на доступ до правосуддя, яке є на сьогодні одним із фундаментальних прав людини, що визнається на міжнародному рівні, отримало загальне визнання у другій половині ХХ ст. Передумовою до міжнародно-правового закріплення права на доступ до правосуддя стало реформування законодавчої практики держав у зв'язку із розвитком у 50-ті – 80-ті рр. ХХ ст. правової і соціальної держави. У результаті гарантії доступу до правосуддя стали знаходити відображення в укладених державами міжнародних договорах, зокрема Конвенції про статус біженців 1951 р. і Конвенції про статус апатридів 1954 р. Договори закріпили рівність біженців і апатридів з громадянами приймаючої їхньої держави щодо доступу до суду, звернення до юридичної допомоги та звільнення від судових витрат.

Характерно становлення права на доступ до правосуддя на регіональному рівні. Так, Європейська конвенція про установлення 1955 р. гарантувала громадянам однієї держави-учасниці Ради Європи на території іншої держави-учасниці нарівні з громадянами останньої не тільки право на доступ до суду, а й право на доступ до адміністративних органів. Окремо передбачалося право на рівних умовах користуватися послугами будь-якої особи, допущеної відповідно до місцевого законодавства до здійснення адвокатської діяльності (в тому числі безкоштовно), і заборону вимагати заставу з метою забезпечення оплати судових витрат на підставі іноземного походження людини. Схожі зобов'язання містяться в Європейській конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р.

Вирішальним кроком в розвитку міжнародно-правового регулювання права на доступ до правосуддя стало тлумачення ЄСПЛ положень ЄКПЛ в рішенні по справі *Golder v. The UK* у 1975 р. У зазначеному рішенні ЄСПЛ визнав, що право на доступ до суду, прямо не передбачене ЄКПЛ, має безпосередньо впливати з положень, мети зазначеної конвенції та загальних принципів права [1]. В основі права на доступ до суду ЄСПЛ вказав два принципи: принцип, відповідно до якого громадянський позов підлягає розгляду судом, як загальноновизнаний принцип права, і принцип заборони відмови в правосудді як загальноновизнаний принцип міжнародного права. Ухвалення Конвенції про міжнародний доступ до правосуддя 1980 р. (учасниками якої є в основному держави-члени Ради Європи) і рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя закріпило право на доступ до правосуддя в праві Ради Європи. Згодом інші регіональні і універсальні органи з прав людини у своїй практиці також встановили, що право на доступ до правосуддя впливає з положень основних міжнародних договорів з прав людини, не дивлячись на відсутність прямої на те вказівки.

Право на доступ до правосуддя також закріплено у двох універсальних міжнародних договорах: Орхуської конвенції і Конвенції про права інвалідів 2006 р. У зазначених конвенціях концепція права доступу до правосуддя отримала свій розвиток. Так, ст. 9 Орхуської конвенції визначила в якості суб'єкта звернення будь-яку особу, яка вважає, що її право на доступ до